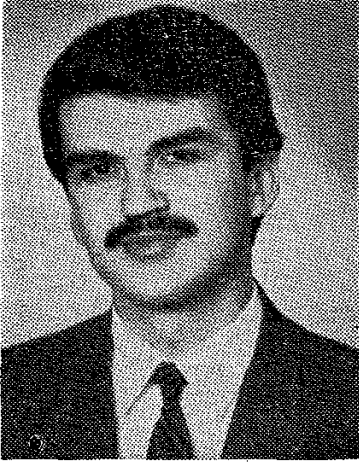

diyanet dergisi

DİNÎ, İLMÎ, EDEBÎ ÜÇ AYLIK DERGI

OCAK - ŞUBAT - MART 1991 CİLT: 27 - SAYI: 1

Dr. Mustafa TATÇI

1961 yılında Kızılcabölük (Denizli)'te doğdu. İlk ve ortaokulu Kızılcabölük'te; Lise tahsilini Denizli Lisesi'nde tamamladı. 1984 yılında Uludağ Üniversitesi Necati Bey Eğitim Fakültesi Edebiyat Bölümünden mezun oldu. **Hayretî Divanı'nda Din ve Tasavvuf** adlı çalışmasıyla, Gazi Üniversitesinde Yüksek lisans yaptı. Aynı Üniversitede "**Yunus Emre Divanı, İnceleme-Metin**" adlı teziyle 1990'da Doktorasını tamamladı. 1986'dan beri Gazi Eğitim Fakültesi Edebiyat Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Yunus Emre Bibliyografyası (Ank. 1989) adlı bir eseri ve elliden fazla dinî-tasavvufî Türk edebiyatıyla ilgili makalesi bulunmaktadır. Dr. TATÇI, evli ve bir çocuk sahibidir.

BİR YUNUS EMRE TAKİPÇİSİ

BURSALI AŞIK YUNUS

Türk Tasavvuf tarih ve edebiyatının âbide şahsiyetlerinden olan Yunus Emre'nin (1241-1321) en mühim özelliklerinden birisi "klasik sûfî terminolojisi"ni Türkçeye adapte etmesidir. O'nun, kendisine has sesi ve üslûbu, kolay gibi görünen fakat derin manâlar taşıyan ifadeleri, bir "yunus tarzı"nın doğmasına sebep olmuştur. Yunus Emre, kendisine has tarzıyla, Anadolu'da daha sonra yetişen pek çok sûfiyi, divân ve saz şairini etkilemiştir. Bu etki bazı kaynaklarda çok açık bir şekil-

de de dile getirilmektedir. Bir örnek olmak üzere XVI. Yüz yıl başlarında yaşayan Halvetî şeyhi Vâhib Ümmî'nin şu beytini verebiliriz :

Biz Yûnus'un sebâkın evliyâdan
okuduk
Gizlü degül bellüyüz şimdi
zaman içinde

Yûnus Emre'nin ilâhîleri tabîî olarak geniş müslüman Türk kitleler tarafından benimsenmiş, okunmuş ve bugünlere aktarıla gelmiştir. Bununla birlikte Yûnus'un ilâhîlerine —az

da olsa— olumsuz tenkitlerin yapıldığını görmekteyiz. Söz konusu tenkitler, öncelikle zâhid çevrelerden gelmektedir. Ayrıca dünyaperest bazı kişilerin Yunus'a cephe aldıkları görülür. Zâhid tenkitçilerin başında Ebussuud Efendi (Ölm. 1574) bulunmaktadır. Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin verdiği bir kaç fetvaya göre "Yunus'un şiirlerinde gayr-ı şer'î ibarelerî bulunmakta ve meclislerde okunmasının bazı sakıncaları vardır⁽¹⁾. Yukarıda belirtildiği gibi, dünyaverest bazı kişilerin de Yunus'un ilahîlerindeki fikirleri benimsemedikleri, hattâ bu şiirlerle alay ettikleri görülmektedir. Bu cümleden olarak meselâ XVI. Yüz yıl divan şâirlerinden Meâl'nin iki ayrı şiiri örnek verilebilir. Meâl'nin aşağıdaki şiirine bakılacak olursa, rindlerin elâ gözden, kara kaştan, yani güzellerden hoşlandıkları, fakat Yunus Emre sözünden hoşlandıkları anlaşılmaktadır :

.....
Yunus Emre sözünü a sūfî n'etsün rindler
Bunlara söyle ala gözden ü kara kaştan
Öldüre gibi beni âhir Meâlî derd ü gam
Kişiye şimdi mi ermişdür ölüm yoldaştan⁽²⁾

Meâlî diğer bir kıt'asında Yunus'un, işret meclisine yapılan davete icâbet etmediğini söylemekte, fakat bunu söylerken alaylı bir ifade kullanmaktadır :

Beş on âdem eşeği yevm-i şekde
Oturmuşlar olup meşgûl hamre
Getürdildi kamusu da'vet ile
Muti' olmadı amma **Yûnus Emre**⁽³⁾

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı kadarıyla Yunus Emre, geniş şöhretine, engin hoşgörüsüne rağmen, her devirde işleyen tenkit mekanizmasının çarkından kurtulamamıştır. Fakat demin belirttiğimiz gibi, böylesine olumsuz düşünceler, sayılabilecek kadar azdır. Ne ki, söz konusu üç-beş satır, Yunus'un fikirlerine ve şöhretine gölge düşürecek mahiyette de değildir.

Yunus, bilhassa kendisinden sonra gelen Türk sūfî şairlerin üstadı konumundadır.

(1) Bkz. Cahit Öztelli, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin Fetvalarında Yunus İlahîleri, *Emre Dergisi*, C. 2, s. 16, Eskişehir 1965, s. 5-6.

(2) Bkz. Edith Ambros, *Candid Penstrokes, The lyrics of Meali. an ottoman Poet the 16. Century*, Klaus Schurara Verlag, Berlin 1982, s. 351.

(3) A.g.e., s. 469.

Yunus Emre'nin etkilediği şâirler arasında "Âşık Yunus" mahlasını taşıyan ve XV. asırda yaşadığı tahmin edilen Bursa'lı bir Halvetî-Nurbahşî dervîşi vardır. Bu Âşık Yunus'tan başka aynı mahlası —veya sadece Yunus'u— kullanan başka şâirler de yaşamış olabilir. Kütüphanelerimizi dolduran yüzlerce Mecmua ve Cönkte "Yunus" tapşırma pek çok şiir görülmektedir. Çoğu basit olan bu şiirler umumiyetle âşık tarzında kaleme alınmışlardır. Dolayısıyla Yunus Emre ve Âşık Yunus tarzından farklı bir edaya sahiptirler. Şunu da belirtelim ki, âşık tarzı Yunus mahlaslı şiirleri ihtiva eden yazma kaynaklar (Cönkler) daha çok XVIII. Asırdan sonra yoğun bir şekilde görülmektedir.

Yunus Emre araştırmalarında hususiyetle Yunus Emre ve Âşık Yunus'un şiirleri karıştırılmaktadır. Bu iki şâirin şiirlerini ayıran en eski yazma, Bursa İl Halk Kütüphanesi'ndeki (bkz. Eski Eserler Bl. Nu: 882) Mecmua'dır. XV. Asırda derlenen bu yazmadaki şiirler, "Âşık Yunus Fermayed" ve "Yunus Emre Fermayed" başlıklarıyla "şuuri olarak" tasnif edilmişlerdir. Bu Mecmûada, her ne kadar mahlaslar belirtilmeye ve şiirlerin kime ait olduğu gösterilmeye çalışılmışsa da, Yunus Emre'nin "Âşık Yunus" mahlasını kullandığı da bilinmektedir. Böyle olunca, şiirlerdeki mahlaslardan hareket ederek bir tasnife gitmek emin bir yol olmayacaktır. Şu da var ki, bir şiir, farklı yazmalarda türlü türlü mahlaslarla karşımıza çıkmaktadır(4).

*
**

Bursalı Yunus hakkında çok az bilgimiz vardır. Şiirlerinde hecenin yanında aruzu da kullanan bu şâir, Yıldırım Bayezîd, Çelebî Mehmed ve II. Murad zamanlarında yaşamıştır. Bir kaç şiirinden hacca gittiğini veyâ gitmek istediğini anlıyoruz :

Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozına sürsem yüzünü
Hak nasîb eylese görsem yüzünü
Yâ Muhammed cânum arzular seni(5)

*
**

(4) Bu mahlas değişikliklerini toplu olarak değerlendirmek için bkz. Dr. Mustafa Tatçı, **Yunus Emre Divanı, İnceleme-Metin**, (Basılmamış Dr. Tezi, C. II), Ankara 1990.

(5) Bkz. **Divân-ı Yunus Emre**, Çorum Yazması varak 84^a (Not : Bu yazmaların numara ve özellikleri için Bkz. Dr. Mustafa Tatçı, a.g. tez, C. II).

Allah evi ziyâretdür ben anda varmak isterin
Muhammed'ün güzel rûrın gözümle görmek isterin
Hâcılar deve katarlar kum denizine batarlar
Taşı şeytana atarlar ben anı urmak isterin (6)

**

.....
Berye kumlarını çeken
Varuban ziyâret eden
'Arafat'a inüp çıkan
Gel varalum Muhammed'e

Mekke'nün ortası kara
Hem nazar itdüm dört yâra
Âşık oldum Peygamber'e
Gel varalum Muhammed'e (7)

Âşık Yunus'un olduğunu zannettiğimiz meşhur bir şiirde de,
Bursa'nın manevî mimarlarından olan Halvetî Şeyhi Emir Sultan
Hazretleri (1368 - 1430) övülmektedir :

.....
Yunus sana cândan tutmuşdur özü
Mübarek ravzana hem sürer yüzü
Efendüm ceddine ulaşdur bizi
Yeşil donlu Emir Sultân merhaba

Âşık Yûnus, bir başka şiirinde ise, Emir Sultân Hazretleri'nin tür-
besinde (Yeşil Türbede) zikirle meşgul olan dervişleri dile getirir.
Söz konusu şiirden, Emir Sultân'ın vefatından dolayı Âşık Yûnus'un
müteessir olduğu da anlaşılmaktadır :

Emir Sultân dervişleri
Tebih ü senâ işleri
Dizilmiş hümâ kuşları
Emir Sultân türbesinde
.....

Aşağıdaki beyitte, Emir Sultan için "Emir Hacı" lakabı kullanılmak-
tadır. Yunus mahlaslı bu şiir, kanaatimizce Âşık Yunus'undur :

(6) Bkz. Bursa Mecmuası, Varak 3a.

(7) Bkz. Bursa Mecmuası, Varak 16b.

Kaflemüzden ayru düşdüm iy **Emir Hâcî**'m benim
Asî haramî kesinde kızı kervânım meded⁽⁸⁾

.....

İktibas ettiğimiz bu kıt'a ve beyitlerden hareket ederek şöyle bir hükme varılabilir : Âşık Yunus, Emir Sultân müntesibi bir der- viş ve şâirdir. Haliyle Âşık Yunus'un bir Halvetî-Nurbahşî olması icap eder. Emir Sultan, Seyyid 'İsâ namında bir Halvetî şeyhinin post-nişinidir. Bu şeyhin silsilesi de, Seyyid Necmüddin-i Kübra yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır⁽⁹⁾.

Âşık Yunus'un şiirleri içinde, Kâdirî tarikatının Piri, Abdülka- dir Geylanî'ye de bir medhiyye vardır. Bu medhiyye şöyle başlar :

Seyyâh olup şu âlemi ararsan
Abdülkâdir gibi bir er bulunmaz
Ceddi Muhammed'dür eger sorarsan
Abdülkâdir gibi bir er bulunmaz⁽¹⁰⁾.

.....

Âşık Yunus'un şiirlerinden çıkarabildiğimiz bilgiler bu kadardır. Kaynaklarda O'nun 843 Hicrî'de (M. 1438) öldüğü ve ölümüne "gül- şen-i tevhîd" veya "Âşık Yunus Emre" terkipleriyle tarih düşürül- düğü belirtilmektedir.

Âşık Yunus'un kabri veya makamı, hâlen Bursa'da **Karaabdür- rezzak** mahallesindedir. Gazzî-zade Şeyh Abdüllatif Efendi, **Hülasatül- Vefeyat** adlı eserinde bu kabirden şöyle bahseder :

"**Yûnuslar (K.S.)** : Sultan Emîr yolunda Şiblî önüne karîb ma- halle arasında üç zat meşhûrdur. Merakîd-i 'aliyyeleri ziyâret olu- nur. Evvelki Yûnus Emre, Âşık Yunus İkinci, üçüncü Abdürrezzak-ı Uşşâk-ı ser-bülendî diyü ta'rîflerinde şuarâdan biri beyt inşâr idüp türbe kapusu üzerinde dahı sâir ebyâtla mermer üzere nakş ve tah- rîr olunmuştur"⁽¹¹⁾.

Bu ziyaret mahallinde Âşık Yunus'a ait bir kabrin bulunduğu XVII. Asırda ortaya çıkmıştır. Merkad büyük mutasavvıf Niyazî-i Mısırî (1618 - 1694) tarafından keşfedilmiştir. Mısırî'nin söz konusu

(8) Bkz. Bursa Mecmuası, Varak 52b.

(9) Bkz. Mehmed Şemseddin-i Mısırî, **Yadigâr-ı Şemseddin**, Bursa 1332, s. 4; Baldırzâde Muhammed Selisi, **Vefeyât-nâme**, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Bl. Nu: 1381, varak 4a; Bursalı İ. Belig, **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân**, 1302, s. 71.

(10) Bkz. Çorum Yazması, Varak 20b.

(11) Gazzî-zade Abdüllatif, **Hülasâtül-Vefeyât**, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Bl. Nu : 2257, vr. 35b.

keşfi, Bursa tarih ve vefeyatlarından bazılarında kaydedilmiştir. Mısırî'nin menakıbını anlatan "Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menâkıb-ı Mısırî" (Bursa 1309) ve "Gülzâr-ı Mısırî" adlı eserlerde de zikredilen Âşık Yunus'la ilgili bu anekdot, daha önceki araştırmalarda pek değerlendirilmemiş veya üzerinde pek fazla durulmamıştır. Son Mısırî dergâhı post-nişini Mehmed Şemseddin Efendi (Vefatı : 1936) tarafından yazılan **Gülzar-ı Mısırî** adlı menakıpnâmede hadise şöyle ifade edilmektedir :

"... Bursa'da Âşık Yunus Hazretleri'nin makamını keşfen meydana çıkararak el-yevm ziyâretgâh olan makamına giderek :

— Hâzâ kabr-i Âşık Yunus, buyururlar. Hakikaten orasını kazarak lahdler zuhûr eder..."⁽¹²⁾.

Gülzâr-ı Mısırî müellifi, eserinin bir başka yerinde ise, piri Niyazî-i Mısırî'nin, Âşık Yunus'un etkisinde şiirler yazdığını söyler ve şöyle der :

"Her veli evvelce geçen evliyâullahın birisine min-cihetü't-tecellî, benzer. Meselâ cenâb-ı pîrin nutuklarına bakılırsa Neş'e-yi Muhyiddin (-İbn Arabî) ve Âşık Yûnus görülür. Bazı ilahîlerinde :

Herkeseye çün cân gerek Yunus durur cân bana

gibi mısralara tesâdüf edilir. Hazret-i Yûnus'un divânını okuyordum ; O'nda, "dot-dost" redifli bir ilahî var. Mısırî de bir ilahîsinde "çagururam dost dost" buyuruyor..."⁽¹³⁾

Bursalı Yûnus, bilhassa yazma kaynaklara gidildikçe çok daha iyi tanınacaktır.

Bursalı Yûnus, bilhassa yazma kaynaklara gidildikçe çok daha iyi tanınacaktır.

Âşık Yûnus'un şiirlerine gelince :

Yazma kaynaklarda, özellikle cönk ve mecmûalarda, muahhar Yunus Emre Divânı yazmalarında "Âşık Yunus"un pek çok şiiri görülmektedir. Bizim Yunus'un şiirleri dışındaki Yunus tapşırma şiirler genellikle hece vezni ile söylenmişlerdir. Yunus'ta, kanaatimizce hece olmakla birlikte, aruza daha fazla temayül vardır. Fakat Yunus muakkibi olan Yunuslar umumiyetle hece veznini kullanmışlardır. Bizim tesbitlerimize göre, Âşık Yunus'un şimdilik üç yüz kadar şiiri vardır. Bu sayı, yazma kaynaklar tarandıkça daha da artacaktır⁽¹⁴⁾.

(12) Şemseddin Mısırî, **Gülzâr-ı Mısırî**, (Müellif hattı bir kopyası elimizdedir), s. 65.

(13) Şemseddin Mısırî, a.g.e., s. 67.

(14) Biz bu şiirleri derleyip, yayımlanması için Kültür Bakanlığına vermiş bulunuyoruz. (M. Tatçı).